

УДК 373.3.015.31:373.091.2.014.3](045)

DOI: 10.31499/2307-4906.4.2024.316477

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ЕСТЕТОТЕРАПІЇ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ НУШ

Наталія Алексєєва, викладач-стажист кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі, член національної спілки театральних діячів України, Заслужений працівник культури України, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-6655-0932

E-mail: n.d.alekseieva@udpu.edu.ua

Стаття присвячена питанням використання засобів естетотерапії у початковій школі в умовах НУШ. У статті розкрито необхідність впровадження інтегрованого підходу в освітній процес початкової школи. Висвітлено основні види естетотерапії, серед яких арт-терапія, музикотерапія, драматотерапія, бібліотерапія, лялькотерапія та танцювально-рухова терапія. Автором розроблено рекомендації щодо використання різноманітних засобів естетотерапії у контексті інтегрованого навчання, що сприяє розвитку емоційної та соціальної компетентності учнів.

***Ключові слова:** естетотерапія; засоби естетотерапії; початкова школа; освітній процес; Нова українська школа; інтегроване навчання; ключові компетентності; естетотерапевтичні техніки та методики; навчальні плани та програми.*

USING OF AESTHETIC ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL IN THE CONDITIONS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Natalia Alekseieva, Trainee Teacher at the Department of Professional Methods and Innovative Technologies in Primary School, Member of National Union of Theatrical Figures of Ukraine, Merited Culture Worker of Ukraine, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-6655-0932

E-mail: n.d.alekseieva@udpu.edu.ua

The article is devoted to issues of the use of aesthetic activities in primary school in the conditions of the New Ukrainian School. The article emphasizes the importance of implementing an integrated approach to teaching and learning.

The article highlights the main types of aesthetotherapy, including art therapy, music therapy, drama therapy, bibliotherapy, doll therapy and dance movement therapy. The creative arts therapies (CATs) are often complemented by physical activities and games.

Using aesthetotherapy approaches allows you to create a learning environment that stimulates intrinsic motivation, improves creative thinking, and fosters a deeper understanding of the material by combining different art forms. The integration of aesthetic activities into the curriculum fosters the development of creative and emotionally mature personalities. Therefore, the author argues, that an essential component of improving the educational process is teachers' ability to master and integrate different forms of aesthetotherapy.

The author believes that the key task of education is to form students' holistic worldview, system of knowledge, and integrated mindset in the younger generation. Recommendations for the successful

implementation of arts integration strategies in education are provided.

The prospects for further research include the analysis of modern educational programs and training plans to identify the effectiveness of forming key competencies in schoolchildren, as well as improving current programs and plans to incorporate innovative aesthetic therapy techniques.

Keywords: *aesthetetherapy; aesthetic activities; creative arts therapies; primary school; New Ukrainian School; learning environment; integrated approach; key competencies; educational programs; arts integration strategies.*

Сучасна початкова школа потребує педагога-експериментатора, який вміє глибоко розуміти особистість дитини, підтримувати її індивідуальність, заохочувати до пізнавальної діяльності та формувати позитивне ставлення до процесу навчання [6, с. 88]. Завдання педагога не обмежується лише розвитком інтелектуального потенціалу дитини, адже згідно з реформою загальної середньої освіти випускник нової української школи – це [8]:

- цілісна всебічно розвинена особистість, здатна до критичного мислення;
- патріот з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами, здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини;
- інноватор, здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, навчатися впродовж життя.

Це вимагає високого рівня професійної гнучкості та здатності адаптувати навчальний процес до індивідуальних потреб і можливостей кожної дитини.

Такий підхід до педагогічної діяльності потребує інтеграції інноваційних методик, зокрема використання засобів естетотерапії. Естетотерапія полегшує процес навчання через естетичні переживання, сприяє не лише розвитку емоційної чутливості, але й формуванню гармонійного світосприйняття учнів. Використання естетотерапевтичних підходів дозволяє створити навчальне середовище, яке стимулює внутрішню мотивацію, розвиває творче мислення та сприяє глибшому усвідомленню матеріалу через залучення різних форм мистецтва, що особливо важливо для учнів початкових класів.

Дієвість застосування методів естетотерапії у ході формування художньо-практичної компетентності учнів у своїх дослідженнях доводять О. М. Маєвська та Л. М. Кравченко. Основні питання щодо ролі засобів та видів естетотерапії у формуванні ключових компетентностей в умовах НУШ розкрито у працях Т. В. Мірошніченко, О. А. Федій.

Роль інтеграції у початковій мистецькій освіті, а також окремі аспекти ефективної реалізації міжпредметної інтеграції змісту навчання у початковій школі окреслюються в роботах А. О. Андреєвої, І. А. Бірюк, О. В. Вашуленка, Т. Лисенко, Л. М. Масол, Р. І. Шпіца. Проблему використання сучасних художньо-педагогічних технологій під час викладання мистецтва в основній школі розкриває Л. М. Масол.

Мета статті: дослідити можливості інтеграції різних видів та відповідних засобів естетотерапії з метою прогнозування позитивного впливу на розвиток особистості молодшого школяра.

Ключовим завданням освіти стає формування цілісного світогляду та інтегрального мислення молодого покоління. Досягнення цього можливе лише за

умови інтеграції, яка спрямована на збагачення змісту освіти та посилення ефективності процесу навчання. Дисципліни художньо-естетичного циклу відіграють у цьому важливу роль, оскільки саме завдяки інтегративному підходу забезпечується комплексний художньо-естетичний розвиток школярів, а також формується багатогранне поліхудожнє та полікультурне сприйняття світу через взаємодію з мистецтвом [3, с. 179].

Бірюк І. А. вважає, що інтеграція – вимога часу, проте про повну інтеграцію декількох дисциплін в рамках початкової освіти говорити ще зарано. Інтегровані уроки передбачають стиснення спорідненого матеріалу кількох навчальних предметів навколо визначеної теми, що сприяє усуненню інформаційного перевантаження учнів, формуванню у дітей здатності бачити взаємозв'язки між різними галузями знань [1].

У рамках Нової української школи естетотерапія може виступати потужним інструментом для розвитку цілісної особистості дитини. Залучення мистецьких засобів, таких як музика, образотворче мистецтво, театр та література, сприяє виникненню у школярів емоційного відгуку, допомагає їм краще висловлювати власні почуття та думки. Такі методи стимулюють творчу активність, посилюють інтерес до пізнання, розвивають уяву та креативність. Естетотерапія також сприяє створенню психологічно безпечного простору, де кожна дитина може відчувати себе захищеною та розкривати свій потенціал без страху помилитися.

Підхід до освіти, який поєднує надання педагогічної підтримки, збереження фокусу на розвитку індивідуальності та розширенні потенціалу засобів естетотерапевтичного впливу повністю відповідає принципам особистісно-орієнтованої моделі освіти, на засадах якої працює Нова українська школа.

Така модель освіти дуже гармонійно узгоджується із міжнародними стандартами. У Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року закладені принципи, рекомендовані Європейським парламентом та Радою Європи, які акцентують увагу на формуванні всебічно розвиненої особистості. Зокрема, у документі визначено 24 риси і чесноти, які визнані пріоритетними у більш ніж 50 країнах світу. Ці риси включають важливі морально-етичні, естетичні та соціальні компетентності, необхідні для успішної адаптації та самореалізації учнів у сучасному суспільстві [6, с. 93–94; 8]: креативність, цікавість, критичне мислення, любов до навчання, мудрість, відвага, наполегливість, чесність, енергійність, любов, доброта, соціальний та емоційний інтелект, співпраця, справедливість, лідерство, вміння вибачати, скромність, розсудливість, самоконтроль, поцінування краси, вдячність, оптимізм, почуття гумору і віра [7, с. 42].

Сучасні гуманістичні підходи до моніторингу якості шкільної освіти підкреслюють важливість того, щоб учителі мистецтва зосереджували увагу на потенціалі естетотерапії та арт-терапії [4, с. 138]. Методи естетотерапії відносяться до сугестивних художньо-педагогічних технологій [4, с. 136].

Естетотерапія, яка передбачає вплив мистецтва на емоційний стан учнів, дозволяє розвивати здатність до самоаналізу, емоційної саморегуляції та формування здорової самооцінки. Застосування засобів естетотерапії стимулює розвиток емоційного інтелекту дитини, креативності, підвищує стресостійкість, сприяє розвитку соціальних навичок. Це підтверджують численні дослідження, які демонструють

позитивний вплив творчої діяльності на когнітивний та емоційний розвиток дітей (наприклад, дослідження впливу образотворчого мистецтва та музики на емоційний стан дітей).

Інтеграція естетотерапевтичних підходів у шкільну освіту не лише розширює спектр педагогічних методик, але й сприяє формуванню комплексної та гуманістичної системи виховання, орієнтованої на гармонійний розвиток особистості кожної дитини.

Вашуленко О. В. зазначає, що комплексний вплив різних видів мистецтва на особистість школяра робить його мотивацію більш стійкою, сприяє інтенсивному розвитку пізнавального інтересу, спонукає до творчого саморозкриття, заохочує до вільного вираження своїх думок та переживань [2, с. 19].

У фахових джерелах згадується багато видів естетотерапії, з поміж них доцільно виокремити наступні (у дужках перераховано засоби, які використовуються найчастіше у роботі із учнями початкової школи) [4, с. 140]:

- арт-терапія (малювання, ліплення із глини та пластиліну);
- музикотерапія (індивідуальний, ансамблевий та хоровий спів, прослуховування музичних творів);
- драмотерапія (використання театральних засобів, рольових ігор, ігор-драматизацій);
- хореотерапія (імпровізація музично-ритмічних і танцювальних рухів під музику, корекційна ритміка, логоритмічна пластика);
- бібліотерапія (читання спеціально підібраної літератури, літературна творчість);
- казкотерапія (засвоєння різноманітних моделей поведінки через казки, легенди);
- ігротерапія (розігрування сюжетів);
- лялькотерапія (створення та використання ляльок, ідентифікація із улюбленим героєм чи персонажем);
- етнотерапія (на основі звичаїв та традицій);
- ароматерапія (використанням впливу конкретного аромату з метою поліпшення психоемоційного стану людини);
- ландшафтотерапія (позитивний вплив природних об'єктів);
- фототерапія (застосування фотографій, тематичних зображень, метафоричних асоціативних карт).

Різні види художньо-естетичного впливу нерідко доповнюються фізичними вправами, реалізуються в ігрових діях.

Підвищення педагогічної майстерності через оволодіння педагогами навичками інтеграції різних видів естетотерапії є ключовим аспектом удосконалення освітнього процесу.

Інтегровані уроки мистецтва в рамках естетотерапії сприяють розвитку багатьох навичок у дітей:

- емоційної компетентності, формування здатності до емпатії та співчуття, підвищення толерантності та зрощування поваги до різноманітності;
- формування ціннісних орієнтирів, вміння визначати пріоритети;
- комунікаційних навичок, вміння працювати в команді, слухати інших та

висловлювати свою думку, формування здатності до співпраці;

- розширення словникового запасу, здатності генерувати нові ідеї та виражати свої думки у нестандартний спосіб, формування критичного мислення, навичок проблемного мислення, здатності вирішувати творчі завдання, знаходити альтернативні рішення та працювати з обмеженнями;
- формування гнучкості мислення, здатності бути відкритими до змін та нових можливостей;
- набуття здатності до самовираження, опанування навичок ефективної самопрезентації;
- покращення координації рухів, розвиток дрібної моторики внаслідок роботи з такими матеріалами, як фарба, глина, папір тощо, відточування психомоторних навичок через танці та театральні ігри;
- відточування організаційних навичок, вміння організовувати свою роботу, ставити цілі та досягати їх, вміння планувати свої дії, ефективно розподіляти час та ресурси;
- формування відчуття особистої відповідальності за результати своєї праці;
- здатності до самоспостереження, усвідомленості, оволодіння навичками саморефлексії, формування здатності помічати зміни;
- формування вміння оцінювати красу, гармонію та емоційний зміст у мистецтві та навколишньому світі;
- опанування навичок самоосвіти, підтримка стану зосередженості, збереження фокусу та концентрації;
- здатності до конструктивної критики, формування вміння давати конструктивний зворотний зв'язок, що сприяє розвитку аналітичного мислення;
- опанування навичок управління стресом, зміцнення стресостійкості, вміння справлятися з невдачами;
- здатності прийняття ризиків, експериментування з новими ідеями без страху помилок.

Автор рекомендує використання наступних засобів естетотерапії у контексті інтегрованого навчання:

1. Уроки малювання на природі (виїзні уроки на свіжому повітрі, де учні малюватимуть різноманітні об'єкти природи, що сприяє розвитку спостережливості та емоційного зв'язку з навколишнім середовищем).
2. Дослідження культур через мистецтво (вивчення різних культур шляхом відродження традиційних ремесл (наприклад, оригамі, африканські маски) та обговорення їх значення).
3. Поєднання музики та літератури (учні можуть обирати улюблені вірші або казки, добирати до них музичні композиції або ілюстрації, що стимулює креативність та творче мислення).
4. Театральні постановки на основі літературних творів (після читання казки чи оповідання, діти можуть створити театральну постановку. Це розвиває уяву, командну роботу та комунікаційні навички).
5. Мистецькі проекти з екологічної освіти (створення виробів з вторинних матеріалів, що підкреслює важливість екології: виготовляти скульптури або

- предметів побуту з пляшок, паперу або картону).
6. Фотографічні проекти (вивчення навколишнього середовища через фотографію. Діти можуть проводити фотосесії на певну тему, а потім обговорювати свої роботи та емоції, пов'язані з ними).
 7. Кулінарні фестивалі (створення страв, що відображають культури різних країн, школярі можуть вивчати традиційні рецепти і приготувати їх, а потім презентувати свою страву та розповісти про її походження).
 8. Мультимедійні проекти (використання комп'ютерних програм для створення анімацій, відео або презентацій, які поєднують різні елементи мистецтва, що розвиває цифрові навички та креативність).
 9. Танцювальні імпровізації (організація уроків танців, де діти можуть імпровізувати під музику, що сприяє вираженню емоцій через рух і розвиток фізичної активності).
 10. Проекти на основі культурної спадщини (вивчення традицій і звичаїв різних культур через мистецькі проекти, такі як створення традиційних масок, орнаментів чи художніх виробів).
 11. Виготовлення власних книжок або журналів (в яких школярі можуть писати оповідання, малювати ілюстрації та ділитися своїми думками. Це сприяє розвитку письмових навичок і уяви).
 12. Інсталяції з природних матеріалів (створення інсталяцій з природних елементів (каміння, гілки, листя), через які діти можуть виразити свої емоції та переживання, вивчати різні текстури та форми).
 13. Експериментальні художні техніки (використання нетрадиційних технік, таких як малювання на воді, за допомогою реакцій лимонного соку і тепла, або створення картин за допомогою штампування).
 14. Створення коміксів (на основі прочитаних книг або власних історій, що допомагає школярам виразити свої ідеї та емоції через графіку та текст).
 15. Терапія кольором (використання різних кольорів у мистецтві для вираження емоцій, створення «картин настрою»).

Дані рекомендації можуть бути застосовані при розробці інтегративних навчальних програм, які ефективно поєднують мистецтво з іншими навчальними дисциплінами.

Згідно з Законом України «Про освіту», головним пріоритетом стає створення умов для гармонійного розвитку особистості дитини через інтеграцію різноманітних підходів, включаючи використання засобів естетотерапії. Саме це сприяє формуванню широкого кола компетентностей, серед яких підвищення емоційної компетентності, вибудовування системи ціннісних орієнтирів, розвиток критичного та креативного мислення, відточування організаційних навичок та зміцнення стресостійкості.

Саме початкова школа має стати осередком формування активного громадянина з високим рівнем свідомості, творчої активності, відповідальності, який керується у своїй діяльності і поведінці гуманістичними цінностями.

У контексті інтегрованого навчання естетотерапія виступає важливим засобом розвитку емоційної та соціальної компетентності учнів. Інтеграція мистецтва в навчальний процес сприяє формуванню креативних, соціально адаптованих і емоційно зрілих особистостей, готових до викликів сучасного світу.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці навчальних програм з естетотерапії для педагогічних спеціальностей, створення навчальних та методичних посібників, рекомендацій та наочних матеріалів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бірюк І. А. Інтегровані уроки у початковій школі: метод. посіб. Володимирець, 2018. 65 с.
2. Вашуленко О. В. Інтеграція різних видів мистецтва на уроках літературного читання. *Учитель початкової школи*. 2016. Вип. 2. С. 19–20.
3. Лисенко Т. Педагогічний потенціал інтегрованих уроків мистецтва у форматі Нової української школи. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2021. Вип. 2. С. 178–185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2021_2_24 (дата звернення: 10.10.2024).
4. Масол Л. М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання: метод. посіб. Харків: «Друкарня Мадрид», 2015. 178 с.
5. Маєвська О., Кравченко Л. Концепція естетотерапії у формуванні художньо-практичної компетентності учнів початкових класів. *Імідж сучасного педагога*. 2021. Вип. 2. С. 78–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/isp_2021_2_16 (дата звернення: 10.10.2024).
6. Мірошніченко Т. В. Естетотерапевтичний підхід до розвитку творчої особистості молодшого школяра в умовах Нової української школи. *Інноваційні педагогічні рішення у початковій освіті*. Полтава: Видавець Шевченко Р. В., 2018. С. 87–95. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/12235/1/11.pdf> (дата звернення: 10.10.2024).
7. Нова українська школа: poradnyk dlia vchytelia. Київ: Літера ЛТД, 2019. 208 с.
8. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 05.11.2024).
9. Федій О. А. Естетотерапія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 256 с.

REFERENCES

1. Biriuk, I. A. (2018). Integrovanii uroky u pochatkoviyi shkoly. Volodymyrets [in Ukrainian].
2. Vashulenko, O. V. (2016). Intehratsiia riznykh vydiv mystetstva na urokakh literaturnoho chytannia. *Uchytel pochatkovoii shkoly, vol. 2, 19–20* [in Ukrainian].
3. Lysenko, T. (2021). Pedahohichniy potentsial intehrovanykh uroktiv mystetstva u formati Novoi ukrainskoi shkoly. *Psykhologo-pedahohichni problemy suchasnoi shkoly, vol. 2, 178–185* [in Ukrainian].
4. Masol, L. M. (2015). Khudozhno-pedahohichni tekhnolohii v osnovniy shkoli: yednist navchannia i vykhovannia. Kharkiv: Drukarnia Madryd [in Ukrainian].
5. Maevska, O. & Kravchenko L. (2021) Kontseptsia estetoterapii u formuvani hudoznio-praktychnoi kompetentnosti uchniv pochatkovykh klasiv. *Imidz suchasnoho pedagoga, vol. 2, 78–82* [in Ukrainian].
6. Miroshnichenko, T. V. (2018). Estetoterapevtychniy pidhid do rozvytku tvorchoi osobystosti molodshogo shkoliara v umovah Novoi Ukrainskoi shkoly. *Inovatsiyni pedagogichni rishenia u pochatkoviy osviti*. Poltava: Vydavets Shevchenko R. V., 87–95 [in Ukrainian].
7. Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia. (2019). Kyiv: Litera LTD [in Ukrainian].
8. Pro shvalenia Kontseptsii realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvania zahalnoi serednioi osvity “Nova ukrainska shkola” na period do 2029 roku: rozporiadzenia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 grudnia 2016 roku № 988-p. (2016). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
9. Fediy, O. A. (2007). Estetoterapiia: navchalnyi posibnyk. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].